

Circulair aanbesteden: een betere match tussen bedrijven en overheden

1 INHOUD

1	Inhoud	1
2	Titel en samenvatting	1
3	Inleiding	2
4	Vraagarticulatie	3
5	Netwerkvorming	3
6	Innovatie	4
7	Projectplan	5
8	Datamanagementparagraaf	7
9	Aansluiting missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid	7
10	Prestatie-indicatoren	8

Onderstaand model geeft aan welke inhoudelijke gegevens vereist zijn in het projectvoorstel.

2 TITEL EN SAMENVATTING

(232 WOORDEN)

- Vermelding van het aantal woorden (maximaal 300).

Zonder expliciet bezwaar wordt de samenvatting in geval van honorering van uw projectvoorstel op onze website gepubliceerd.

De overheid speelt als opdrachtgever en in koper een belangrijke rol in het circulair maken van de Nederlandse economie. Circulaire inkoop door de overheid komt echter maar langzaam van de grond en vormt nog steeds slechts een klein deel van de totale inkopen van de overheid.

Uit gesprekken met circulaire MKB-bedrijven en een uitgevoerde enquête blijkt dat er verschillende barrières zijn om als circulaire ondernemer met succes in te schrijven op aanbestedingen van de overheid. Niettemin zijn er ook succesvolle inschrijvingen van circulaire ondernemers. Als eerste stap in het realiseren van méér circulair aanbesteden en het daartoe verbeteren van de match tussen mkb en overheid, is het doel van onderhavig onderzoek om in kaart te brengen wat de kritische succesfactoren zijn ten aanzien van circulair aanbesteden én van het inrichten van een learning community rond dit thema. Na deze inventarisatie zal vervolgonderzoek nodig zijn voor het verder vormgeven van de learning community en het verzamelen van best practices.

Het ultieme doel van de onderzoekslijn is om te komen tot een ontwerp van een raamwerk voor circulair aanbesteden in de regio, dat handvatten en 'best practices' bevat, zodat een werkbare aansluiting kan ontstaan tussen het circulaire mkb en de aanbestedingspraktijk van decentrale overheden, zowel inhoudelijk als in het proces. Dit zal resulteren in méér circulair aanbesteden, wat bijdraagt aan het bereiken van de doelstellingen zoals beoogd door de overheid in 'Nederland circulair in 2050'.

Vermeld het aantal woorden van het projectvoorstel (onderdeel 3 t/m 7). Het maximaal aantal hiervoor is in totaal 1.500 woorden.

Projectvoorstel (paragrafen 3 t.m. 7) bevat 1500 woorden.

3 INLEIDING

(280 WOORDEN)

- Beschrijving van de context waarbinnen sprake is van een vraag, afkomstig van professionals in een werkgebied. Deze context vormt de aanleiding van het project.

Circulaire overheidsdoelstellingen

Het overheidsbeleid is erop gericht de Nederlandse economie volledig circulair te maken¹. De overheid vervult hierin op twee fronten een cruciale rol: in de rol van wet- en regelgever en als vrager in de markt. De overheid koopt jaarlijks voor ongeveer 73,3 miljard euro in aan werken, diensten en leveringen.² Volgens het Uitvoeringsplan Circulaire Economie 2019-2023 moet dit zo circulair mogelijk.

De doelstelling vanuit de overheid was dat gemeenten in 2020 10% circulair zouden inkopen³. Koplopers als de gemeente Utrecht halen dit, bij andere gemeentes staat het circulair inkopen nog in de kinderschoenen. Er zijn weliswaar mooie uitzonderingen, zoals een fietspad van gerecycled plastic in Zwolle⁴, maar in het algemeen is het zo dat er meer circulaire initiatieven bij Nederlandse mkb-bedrijven bestaan dan de overheid in aanbestedingen uitvraagt: partijen vinden elkaar niet altijd. Nog te vaak wordt op een traditionele manier aanbesteed en wordt er gegund op laagste prijs, zonder dat circulaire doelstellingen voldoende meewegen. Met dit onderzoek willen we meer inzicht krijgen in de kritische succesfactoren ten aanzien van circulair aanbesteden: wat maakt dat het wél goed gaat?.

Regio Deal Zwolle: Werkplaats Circulair Inkopen en Aanbesteden

Deze aanvraag sluit aan bij de 'werkplaats Circulair Inkopen en Aanbesteden', die Kennispoort regio Zwolle momenteel aan het oprichten is binnen het 'Living Lab Circulaire Economie'. Beide zijn initiatieven in het kader van de Regio Deal Zwolle⁵. De werkplaats bevindt zich nog in het beginstadium en we willen deze KIEM-aanvraag dan ook benutten om de wensen van de deelnemers uit zowel private als publieke organisaties te inventariseren ten aanzien van de inrichting van deze werkplaats als een optimale 'learning community' (LC; zie ook paragrafen 5 en 6).

¹ Rijksbrede programma 'Nederland Circulair in 2050'

² [Inkoopspend Nederlandse overheid: 73,3 miljard eur | Nieuws | Nevi](#)

³ [Gemeenten en de praktijk van circulaire inkoop | Duurzaam Gebouwd](#)

⁴ [Wereldprimeur in Zwolle: fietspad van gerecycled plastic | NOS](#)

⁵ [Regio Deal - Regio Zwolle](#)

4 VRAAGARTICULATIE

(230 WOORDEN)

- Beschrijf de mate waarin de vraag aantoonbaar afkomstig is uit, en relevant is voor (professionals werkzaam in) de praktijk.

Interviews

Uit gesprekken met ondernemers⁶ blijkt dat circulair aanbesteden niet goed van de grond komt. Niet omdat aan de aanbodzijde geen circulaire ideeën, producten of diensten zijn, maar omdat het circulaire mkb als het ware 'afhaakt'. Ook MKB-Nederland Regio Zwolle ondervindt dat hun leden circulair aanbesteden als een lastig proces ervaren: de wijze waarop in aanbestedingen circulariteit wordt uitgevraagd sluit niet goed aan bij wat (circulaire) ondernemers te bieden hebben.

Enquête

Begin 2021 hebben we meegewerkt aan een enquête van Dehaan advocaten, onder mkb-bedrijven in Midden- en Noord-Nederland over hun ervaringen met circulair aanbesteden en inkopen. De voorlopige resultaten van deze enquête bevestigen (ten dele) hetgeen we in onze interviews hebben gehoord. Mkb'ers ervaren dat de klassieke wijze van aanbesteden maar weinig ruimte biedt voor vernieuwing. Ook zeggen ze dat overheidsinkopers competenties lijken te missen om circulair te kunnen inkopen. Niet alleen inschrijvers ervaren problemen met circulair aanbesteden, ook lokale overheden worstelen met de vraag hoe ze dit goed kunnen doen. De praktijkvragen die leven bij zowel mkb als lokale overheden vallen in twee categorieën uiteen:

- Inhoudelijk: wat is er aanbestedingsrechtelijk gezien mogelijk? Hoe kan circulariteit worden uitgevraagd, welke methoden, indicatoren, normen, certificaten/keurmerken bestaan hiervoor?
- Procesmatig: hoe kan de samenwerking tussen markt en overheid worden verbeterd? Hoe bewerkstelligen we een 'circulaire cultuur' in inkoop? Waarin moeten betrokken professionals (verkopers in het mkb en inkopers bij lokale overheden) eventueel geschoold worden?

5 NETWERKVORMING

(339 WOORDEN)

- Beschrijf de mate van betrokkenheid van de relevante beroepspraktijk en de kennisinstellingen. Geef hierbij expliciet aandacht aan de betrokkenheid van regionale partners.
- Beschrijf de mate waarin sprake is van vernieuwing van het (regionale) samenwerkingsverband.

Werkplaats circulair aanbesteden als Learning Community

Het project wordt uitgevoerd door onderzoekers van de lectoraten 'Netwerken in een Circulaire Economie' (NICE) en Leven Lang Ontwikkelen (LLO), van Hogeschool Windesheim in Zwolle, in samenwerking met de werkplaats Circulair Inkopen en Aanbesteden. Deze werkplaats wordt op dit moment opgezet met een kernteam bestaande uit ondernemers, onderwijs en overheid. Om de werkplaats heen wordt bovendien een kring verzameld van mkb'ers en andere decentrale overheden in de regio die op basis van casuïstiek aanhaken.

⁶ Lectoraat Netwerken in een Circulaire Economie heeft ten behoeve van vraagarticulatie verschillende interviews gehouden met circulaire ondernemers: Binthout, op 08-06-2019 in Zwolle; IJslander, op 26-06-2019 in Zwolle; Mateboer Bouw, op 12-12-2019 in Kampen; PGVZ op 29-08-2019 in Kampen; Dijkhuis, 29-11-2019 in Hardenberg; Brink Industrial, op 12-12-2019 in Hoogeveen.

Om het leren, werken en innoveren op het gebied van circulair aanbesteden mogelijk te maken wordt een LC ingericht, met als doel kennis met elkaar op te doen, aan concrete innovaties te gaan werken en deze te gaan delen, ook met andere (kleinere) gemeenten en ondernemers die niet in eerste instantie al aangehaakt zijn. De betrokkenheid van Windesheim bij deze werkplaats borgt de inbedding in het onderwijs.

Consortium

Voor deze aanvraag is een consortium gevormd dat deels overlapt met het kernteam van de werkplaats. Zo zijn MKB Nederland Regio Zwolle, de gemeente Zwolle, het Shared Service Center Overheid en Service (SSC-ONS) in beide vertegenwoordigd. Twee regionale circulaire ondernemers zitten in ons consortium: (1) Roelofs (een familiebedrijf in de Nederlandse Infrastructuur, gevestigd in Den Ham) en (2) Joustra Stoelverzorgers (leverancier van 'refurbished' projectmeubilair, gevestigd in Steenwijk). Deze twee ondernemingen vertegenwoordigen verschillende sectoren en hebben te maken met (deels) verschillende aanbestedingsregels. Roelofs voert immers 'werken' uit in de zin van de Aanbestedingswet, Joustra Stoelverzorgers juist 'leveringen en diensten'. Te verwachten valt dat er verschillen zijn in de uitvoeringspraktijk rondom circulair aanbesteden in deze beide sectoren. In dit KIEM-project kunnen we verkennen of kritische succesfactoren voor deze beide sectoren verschillen, zodat we kunnen bepalen in hoeverre we in vervolgstudies onderscheid naar sectoren moeten maken.

Overige partners

In de focusgroepbijeenkomsten zullen we meerdere mkb-bedrijven uitnodigen hun ervaringen met circulair aanbesteden te delen. We boren hiervoor het netwerk van de werkplaats aan, alsmede het eigen netwerk van NICE. Verder heeft NICE contacten met andere kennisinstellingen (zoals Het Groene Brein), waarmee we tussenresultaten kunnen bespreken.

6 INNOVATIE

(293 WOORDEN)

- Beschrijf de mate waarin de innovatievraag vernieuwend is voor het netwerk en/of het samenwerkingsverband.
- Beschrijf de mate waarin het voorstel aansluit en/of voortbouwt op bestaande kennis en kunde.
- Beschrijf de relevantie van de beoogde resultaten voor de praktijk.

Regionale learning community

Een regionale aanpak van circulair aanbesteden in Zwolle, waarbij partners van publieke én private organisaties in een LC de kritische succesfactoren met elkaar delen om op die manier in gezamenlijkheid de toepassing van circulair aanbesteden een stap verder brengen, is er tot nu toe naar ons weten niet. Dat is waar deze aanvraag op gericht is.

LC's worden in toenemende mate ingezet om innovatievraagstukken vanuit co-creatie op te pakken. Het zijn publiek-private leer-werkpraktijken, bedoeld om innovatie aan te jagen. Er bestaat een grote diversiteit aan LC's. Zo kan het aantal deelnemende partijen verschillen evenals de doelstellingen, de duur, de organisatie van bijeenkomsten, de cultuur binnen de LC. Deze vrijheidsgraden vragen om een goede doordenking van hoe LC's ingericht en verduurzaamd kunnen worden. Het lectoraat LLO heeft een ruime ervaring met het vormgeven van LC's in verschillende sectoren.

Bestaande kennis over circulair aanbesteden

Er bestaan uiteraard voorbeelden van succesvolle circulaire aanbestedingen, waarin gebruik is gemaakt van [Rapid Circular Contracting](#), of de [MVI criteriatool](#). Ook zijn er ['lessons learned'](#) gepubliceerd op de site van

PIANOO⁷, waaruit blijkt dat contact tussen overheid en markt (bijvoorbeeld via marktconsultatie) cruciaal is om circulair aanbesteden een stap verder te krijgen. Verder is in handreikingen⁸ het belang van de samenwerking met de markt onderstreept, naast andere aspecten zoals het creëren van intern draagvlak; het goed vormgeven van een aanbestedingsprocedure; en contractmanagement.

Relevantie projectresultaat

Binnen elke stap in een aanbestedingsproces hebben organisaties ruimte om eigen keuzes te maken voor werkwijzen, procedures en meetinstrumenten. Circulair aanbesteden is wat dit betreft een 'lappendeken', in tegenstelling tot het *sociaal* aanbesteden, waar 'social return beleid' een breed geaccepteerde uniforme standaard is⁹. We streven naar enige uniformering in de wijze waarop reeds bestaande stappenplannen en handreikingen in de regio worden toegepast.

7 PROJECTPLAN

(358 WOORDEN)

- Beschrijf de projectorganisatie en -besturing.
- Beschrijf de werkzaamheden, de tijdsplanning en de taakverdeling. Gebruik hiervoor onderstaande tabel.
- Beschrijf de beoogde projectresultaten (bijvoorbeeld netwerkactiviteiten, prototypes, testen, (business)modellen, methoden, werkwijzen, demonstrators, processen, productconcepten en dienstconcepten).

Projectorganisatie

Vanuit Hogeschool Windesheim participeren vanuit lectoraat NICE:

- Projectleider: Dr. mr. Claudia van Orden – docent-onderzoeker
- Onderzoekers: Drs. Frank Evers, docent-onderzoeker Finance & Control; Dr. E. (Ebel) Berghuis, docent-onderzoeker Bedrijfskunde; Dr. mr. Claudia van Orden, docent-onderzoeker HBO Rechten.

en vanuit lectoraat LLO:

- Onderzoeker: Dr. Tijmen Schipper – associate lector.

Aanpak

De onderzoeksvraag luidt: *Wat zijn volgens mkb-bedrijven en lokale overheden in de regio Zwolle de inhoudelijke en procesmatige kritische succesfactoren in circulaire aanbestedingen, en op welke wijze willen publieke en private partners in een learning community samenwerken om circulair aanbesteden een slag verder te kunnen brengen?*

Met behulp van literatuuronderzoek en focusgroepen, maken we een inventarisatie van (vermeende) kritische succesfactoren in circulair aanbesteden (zowel inhoudelijk als procesmatig) vanuit het perspectief van zowel mkb als lokale overheden. Tevens inventariseren we de wensen en behoeften ten aanzien van de vormgeving van de werkplaats als learning community. We bevragen eerst mkb-bedrijven en lokale overheden afzonderlijk, waarna we ze confronteren met hun zienswijzen in een gezamenlijke focusgroep.

⁷ Het nationaal expertisecentrum op het gebied van aanbestedingen, deel uitmakend van RVO.

⁸ [Nieuwe handreikingen 'Circulair Inkopen in 8 stappen' | Circulaire Bouweconomie](#)

⁹ Zie bijvoorbeeld van Orden, C. Y. D. (2019). Kansen social return onbenut. *DEAL! : over de kunst van het inkopen, 2019* (oktober), 44-46.

Tijdsplanning en taakverdeling

Taak	Omschrijving taak	Verantwoordelijk	Wanneer?
1	Literatuurstudie naar: Inhoudelijke kritische succesfactoren Procesmatige kritische succesfactoren	Claudia van Orden	Sep 2021 - Dec 2021
2	Inventarisatie inhoudelijke en procesmatige kritische succesfactoren van circulair aanbesteden, in drie focusgroepen: (1) mkb-bedrijven (2) lokale overheden (3) mkb-bedrijven en lokale overheden gezamenlijk	Frank Evers	Jan - maart 2022
3	Inventarisatie bestanddelen van een effectieve learning community, tijdens de drie focusgroepen.	Tijmen Schipper	Jan – maart 2022
4	Analyse resultaten t.a.v. circulair aanbesteden	Ebel Berghuis	April 2022 - Mei 2022
5	Analyse resultaten t.a.v. learning community	Tijmen Schipper	Mei 2022
6	Publiceren en presenteren van de resultaten Schrijven vervolgaanvraag	Claudia van Orden	Mei 2022 - Aug 2022

Projectresultaten

Werkpakket 1 leidt tot een publicatie in een Nederlands vakblad (bijvoorbeeld DEAL!). Het project resulteert in een eindrapportage, alsmede in een publicatie van een verkorte versie hiervan in een Nederlands vakblad. Bovendien wordt een SIA Raak-aanvraag geschreven voor vervolgonderzoek. Die vervolgaanvraag zal zich toespitsen op:

1. Effectief circulair aanbesteden
 - Retrospectief: het verzamelen van 'best practices';
 - Prospectief: (actiegericht) monitoren van aanbestedingstrajecten, waarin ervaring opgedaan wordt met circulair aanbesteden.
2. Effectief samenwerken in een learning community
 - Prospectief: (actiegericht) inrichten, monitoren en verduurzamen van de learning community.

8 DATAMANAGEMENTPARAGRAAF

1. Tijdens dit onderzoeksproject worden data gegenereerd die voor hergebruik geschikt zijn.
2. Gedurende het onderzoek worden de verzamelde (ruwe en/of bewerkte) onderzoeksdata door de onderzoeker(s) opgeslagen op Sharenet (tot ca. 500 MB) of op OneDrive for Business (1TB). Deze beide opties staan onder beheer van Windesheim. Windesheim kan ook toegang tot SurfDrive bieden wanneer de subsidieverstrekker of het onderzoeksproject vereist dat data beveiligd op een server in Nederland opgeslagen moeten worden.
3. Na afloop van het onderzoek worden onderzoeksdata voor de lange termijn gearchiveerd in JOIN door de Windesheim afdeling Documentaire Informatievoorziening en Archiefbeheer (Div-A). Deze data zijn toegankelijk voor geautoriseerde gebruikers binnen de Windesheim domeinen en diensten. Hierover kunnen afspraken gemaakt worden met Div-A bij specifieke wensen of eisen.
Onderzoeksdata die voor hergebruik beschikbaar kunnen – of moeten - worden gesteld aan derden worden opgenomen in EASY. EASY is de datarepository van DANS en is expliciet bedoeld voor het (publiek) delen van onderzoeksdata en is in beginsel toegankelijk voor iedereen. Privacygevoelige en/of vertrouwelijke data wordt in overleg geanonimiseerd voordat het aangeleverd wordt. De regels hieromtrent zijn vastgelegd in het Windesheim publicatiebeleid.
Windesheim conformeert zich bovendien aan de Archiefwet en de Selectielijst hogescholen (Vereniging Hogescholen) . Dit geldt ook voor de 'Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit' (KNAW, NFU, NWO, TO2-federatie, Vereniging Hogescholen en de Vereniging van Universiteiten, 2018) waarin als gedragsregel is opgenomen: "Werk er aan mee dat data waarvoor dat gepast is, overeenkomstig de FAIR-beginselen vindbaar, toegankelijk, interoperabel en herbruikbaar zijn (Findable, Accessible, Interoperable, Re-usable).
4. Alle voorzieningen die naar verwachting nodig zijn voor de opslag van data gedurende en na het onderzoek zijn bij Windesheim beschikbaar. Dit betreffen: ICT-voorzieningen zoals een beveiligde samenwerkingsomgeving en Filesender waarmee data beveiligd verstuurd kan worden (via de afdeling ICT), beveiligd archief (via de afdeling Div-A), juridische expertise rondom auteursrecht (via het Auteursrechten Informatie Punt), ondersteuning bij datamanagementplannen & open access publiceren (via het Mediacentrum) en juridische expertise rondom vertrouwelijkheid van onderzoeksdata (via de afdeling Informatie Management).

9 AANSLUITING MISSIEGEDREVEN TOPSECTOREN- EN INNOVATIEBELEID

- Licht toe op welke manier het voorstel aansluit bij ten minste één van de zes KIA's alsmede de daar toebehorende missies en [MMIPs](#).

Deze KIEM-aanvraag sluit met name aan bij de Kennis- en innovatieagenda Maatschappelijk verdienvermogen. Door circulair in te kopen kunnen aanbestedende diensten (zoals lokale overheden) zorgen dat innovatiekracht van ondernemers in de richting van een circulaire economie, optimaal wordt benut en de transitie naar een circulaire economie wordt versneld. Bijvoorbeeld bij het aanbesteden van de renovatie van een school, de aanleg van een weg, maar ook bij de inkoop van de ICT of kantoormeubilair kan een aanbestedende dienst zich inspannen om zo intensief mogelijk bij te dragen aan CO2-reductie of hergebruik van grondstoffen. Belastinggeld wordt op die manier effectief ingezet om maatschappelijke uitdagingen, in dit geval de transitie naar een circulaire economie, een krachtige impuls te geven.

Omdat circulair aanbesteden als thema sectoroverstijgend is en het potentieel bijdraagt aan talloze doelstellingen die aan het klimaatakkoord gerelateerd zijn, is er niet een specifieke MMIP aan te wijzen waar deze KIEM-aanvraag bij aansluit. Veel van de 13 Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma's kunnen in circulaire aanbestedingen aan de orde komen, afhankelijk van de aard van overheidsopdracht. Voor lokale overheden zullen vooral doelstellingen in relatie tot CO2-reductie in de bouw (Missie B) en hergebruik van grondstoffen (missie C) bereikt kunnen worden in aanbestedingen, hoewel eens in de zoveel tijd ook

overheidsopdrachten op het gebied van energievoorziening verstrekt worden (bijvoorbeeld aanbesteding stadsverwarming), waarin bij uitstek missie A een rol speelt. Kortom: potentieel sluit deze aanvraag bij vele MMIP's aan.

10 PRESTATIE-INDICATOREN

Netwerkvorming			
Type organisatie	Aantal	Waarvan consortiumpartner	Waarvan overige betrokken partijen
Hogeschool	1	1	-
Kennisinstelling (bijv. universiteit, TO2 –instituut)	-	-	-
Koepel- of brancheorganisatie	1	1	-
Beroepsvereniging	-	-	-
Publieke instelling	8	2	6
Mkb-onderneming	8	2	6
Bedrijf (geen mkb-onderneming)			
Zzp'er			

Onderwijs		
Onderwijssector*	Aantal docenten betrokken bij onderwijssector	Aantal studenten betrokken bij onderwijssector
Economie (Bedrijfskunde; Finance & Control; HBO Rechten)	3	4

* Kies één (of meerdere) van toepassing zijnde onderwijssectoren:

Agro en Food	Gezondheidszorg	Sociale Studies	Onderwijs
Bètatechniek	Kunst	Economie	